

Тијана Матијевић

О НЕЧИТАОЦУ ПОЕЗИЈЕ, НОЋНИМ ОБЛАЦИМА И ИСТОРИЗАЦИЈИ ЛИРИКОМ

(Ненад Милошевић: *Када би живот на земљи био*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2022)

У нашем неограничено транзицијском, баумановски ретротопијском времену настаје литература која се осврће за незавршеном, насилно прекинутом прошлошћу, ретко успевајући да заграби с оне стране уобичајеног репродуковања меланхоличне везаности за ту изгубљену прошлост. Ненад Милошевић књигом песама *Када би живио на земљи био* захвата у простор прошлости, оне Југославије као прошлости (или: прошлости као Југославије), распакујући је, критикујући и производећи несвакидашњи песнички код који чува носталгичко језгро прошлости истовремено га демистификујући. Песме настају као ефекат контрадикторног аналитичног задирања у носталгију која се распростире овом поезијом као оствариви ужитак и чулима осетилна лепота („обновише се светлости заборављене / моје домовине која је имала море. / Југозападни ветар долази из младости света”).

Оне откривају како не окрњити прошлу лепоту света, а остати рационалан и поуздан песник/песнички глас, а можда и важније, зашто? Каква је снага аргумената ако смо већ код „тихог средишта свега постојећег” (Зоран Кравар)?

Очигледно увиђајући амбивалентност академског и медијског поља у „извештавању о прошлости”, као и тиранију књижевног комеморативног маниризма, песник ће кроз аргументацијски скрупозну анализу касног југословенског социјализма артикулисати аутентичну критику идеологије као сведок-тумач и пред читаоца изнети цео каталог кључних транзицијских идеологема, дефинисаних прећутаним разликама између социјализма и капитализма као оног жуђеног и разочаравајућег места које је требало да замени социјализам („У стану пензионисаног радника, / самоуправљача и рентијера. / настањеног у викендици, / дочекали смо крај Југославије, / Хладног рата, федерација, пролетаријата; / изненадни, ранији свршетак века, / почетак мултиполарног света, / национализма, прекаријата”).

Кроз бенјаминовско посезање за прошлошћу „испуњеном садашњошћу” субјект ове поезије успева да „перформативно адресира историјску праксу” (Борис Буден)

декадентних осамдесетих, када су вредности југословенског социјализма истрајавале али и биле идеолошки начете с либералистичке друштвено-политичке стране. Тадашња идеолошка позиција песничког субјекта, перципирана и као формативна и као заблуда, историзује се кроз сам песнички језик, да би се затим, преко тог истог геста историзација довела у прилично директну везу са сопственим конституисањем („Опростио се од Југославије и социјализма / и постао песник”).

Песнички глас у прошлост задире директно, освајајући је реторички и версификацијски, изводећи ону фундаменталну фигуру песништва без које вероватно нема ни лирике, ни лирског гласа – апострофу. Изненадни прекид директног обраћања читаоцу, и уместо тога ословљавање онога што, по теоретичару апострофе Џонатану Калеру, не може имати статус слушаоца, неминовно нарушава ограничења конвенционалне темпоралности. У тренутку зазивања, временски интервали су синхрони у том окрету *јесниковој шела* ка прошлости, ка одсутности, кроз апострофу која оригинално и јесте „окретање од нечега”.

Као анђеолог историје који окренут прошлости гледа рушевине света, песник оплакује мртве, тугује за младошћу и пролазношћу живота, пишући елегијске стихове који се и артикулишу управо у простору апострофе („у твојим, Вујице, строгим песмама / из којих провејава / ситан и сув снег социјализма / љубав се по мразу бори за дах / али се не предаје. / Сад кад сам снагом ума / из љубавног задовољства / у елегију ове вечери стигао, / не би требало да клонем”). Адресирано одсутно „узвраћа шутњом” (Барбара Џонсон) и тада парадоксално отпочиње она Калерова апострофом изазвана *неурачунљива снаја дојаћаја*. Снег који веје, увек истовремено и дешавање и стих, изводи пред нама догађај непролазног писања, читања, затим опет писања и читања. Снег веје епифанично, укида временску дистанцу, доводи метеоролошко у близину метафизичког. У том простору се неуморно трага за саговорником, жели се разговор, друговање, заједница. Песник се апострофично оглашава кроз „жудњу за Другим” (*мили, хабиби, њријашељи, љубавнице, оче, Еуридико, љубави...*), знајући да се и сама апострофа као фигура литерарно успоставља, актуелизује само ако је успела комуникација с читаоцем, ако и он разуме и прихвати то одсутно обраћање. Без те комуникације и актуализације онкрај временских и текстуалних разина нема ни песничког гласа, ни песме: „Нечитаоче поезије, пепео њен и на тебе пада.”

Уместо демијуршке песничке фигуре, овај песнички глас се управо кроз апострофу као своју материјалну основу формира у односу с другим, артикулишући могућности једне релационе и, заправо, демократичне поетске концепције. У тој непретенциозности он се бави баш оним пролазним, које траје један дан, од историјског времена, преко живота цивилизација и култура, до наше сопствене пролазности. Стојећи на граници садашњости, као на обали, у ставу песника класике, инвоцираног Кавафија, подразумеваног Овидија, и једног ближег, такође поетски присутног, великог Јована Христића, песник посматра пролазност света и његову лепоту, осећајући ефемерност и вечност тог тренутка. Баш је Средоземље знак и мера те ефемерности и *ајсолушне лейоше* о којој је писао Христић, а Дунав, који се мотивски повлачи, али остаје као препознатљиви топос поезије Ненада Милошевића, ехо је тог медитеранског и класичног погледа на свет, на који се гледа и с овог нашег полуострва омеђеног Дунавом као својом северном границом. Дунав је амбијент

историје, као у песми „Светска књижевност у Земуну у доба короне” у којој се Земун обликује као хронотоп локалне књижевне и културне историје, или у „Почетку века” као троп темпоралности, оне која спаја Стерију и Илфа и Петрова: „Лед је кренуо низ Дунав / не чекајући да век почне.” Ненад Милошевић враћа песничству значај културе. Оно обухвата и класично, универзално хуманистичко наслеђе, и авангардно, као ознаку оног сингуларног историјског револуционарног искуства, совјетског и југословенског. Поезија зато и постаје поље историје, оно у ком се песник у конфронтацији с историјским ревизионизмом и незнањем креће и као учени хроничар (пост)хладноратовске прошлости, и као дечак који чита историју Другог светског рата као причу (баладична „Нагумова дилема или сећање на књигу *Дрући свејски рај* С. Л. Салцберга”). Време и простор Југославије као прошлости се проширују и историјски и књижевно, социјализам се реконструише класичарском *надиграђом* („за француски праштам али за латински не могу”), а Југославија постаје једна врста историзоване идиле, критичког тропа.

У овим песмама се апострофира само историјско време, двадесет први и двадесети век, који се кроз параболу о блудном сину и успоставља као парадигматични и препознатљиви крајолик писања и песниковог погледа на свет („Мој родни двадесети веку”). Мото који отвара књигу, Менделштамово: „Звери моја, веку мој лепи”, упутство је за *ајосширофично* читање ове поезије у којој се песничким средствима *неурачунљиво* уприсутњује одсутно, откривајући и незаменљивост комуникације међу песницима, што би заправо могло бити једно могуће име за (авангардистичку) песничку традицију, али и за епохалне аналогije краја, почетка и можда прижељкиване револуционарне промене. Апострофом се целокупно прошло искуство историзује, и на неки начин, можда по први пут разумева смисао проживљеног и изгубљеног („Уплетен у Двадесети век / као коса у клас дивљег јечма, / неповратно, муке моје – / набијам и притискам коленима / кофер сутрашњице”). Кроз историју се недоступна прошлост може посложити и разумети, и након што се то учини, треба је спаковати у кофер, изаћи из *лимба* прошлости и са знањем које *расће* узвикнути: „*Viva la revolution permanente!*” Управо се око овог стиха књига дели напола, то је тренутак у коме анђеоло историје, окренут ка прошлости, осећа олују будућности, и читалац схвата да је у самом средишту текста скривено-откривено то знање о ономе што је перманентно и ономе што пролази, а пролазе само ноћни облаци, којима се песник у *once in a life time* песми „Љубав, ноћни облаци и смрт” обраћа као саговорницима и саучесницима у откривању тог знања.

Није без амбивалентности разликовање „сознање или осећање” („Пепео поезије”), и зато је ту дилему, ту несигурност око које се структурира ова књига поезије можда једино и могуће изразити не темпорално, као тврдњу, већ модално, у међупростору између предосећања и жеље: „када би живот на земљи био”... Тај међупростор је тачно она дистанца између Еуридике и Орфеја, који се ка њој *окреће*, „због сјаја и у име његово, због Еуридике”. Зато је „тихо средиште света” једино место у коме у синхронизитету постоје „и збир и једно” и где у поезији учествује и онај који је не чита.